

DERRAMAR

dermatòleg. Endèrmic [Ed. Fontserè] Hipodèrmic.

Derna, V. esdernar, -negar Derogació, derogar, derogatiu, derogatori, V. rogatives

DERRAMAR, 'derivar un corrent d'un altre', 'escampar', abans també *desramar*: mot poc usat en català, rar antigament, i avui supeditat a la influència del cast. *derramar*: fora de certs usos locals o antics s'ha de considerar avui castellanisme; derivat de *rama* 10 'branc, ramal, d'un vegetal, d'un corrent'. □ 1.ª doc.: 1417, StVicentF.

«Lo Divendres Sant va la gent *desramada*, e huy ajustada ab gran professó, car llavors foren *desramats* los apòstols», *Quaresma*, 268.117. També *derramar* 15 en Ausiàs. Avui l'usen alguns, especialment a Val. i Mall., però no en cat. central, i és calcant el castellà. Vegeu per a aquest i per a tota l'extensió romànica del mot, el DCEC, s. v. Avui només està arrelat en el país, com a terme de reg i sequiatge a la part centre i Sud del P. Valencià. *Derramar* intr., dit d'una sèquia que «derrama» o deriva d'una més grossa, Silla (1962); una *derrama* 'un sequioll' ibid., un *derramador* 'sèquia més petita que serveix per recollir aigua d'una de més gran (especialment quan aquesta s'em- 25 bussa o «embarrega»), Guadassuar, Benidorm, Elx; a Beniparrell diuen *derrama* per als escorrims o escorrilles d'una sèquia (1962). De *desramar* pot ser derivat el *desgarramellar-se* usat per FMartínez (Marina d'Alacant), pots ser metàtesi de **desramallegar-se* (sen- 30 se descartar *AlcM* que hi hagi influència d'un **desembarregar* derivat de l'*embarregar* que cito supra).

DERREDOR, 'vol, entorn': n'hi ha unes poques dades medievals: tardanes i valencianes, en *AlcM* 35 [fi S. xiv i xv], i St. Vicent F. (*Sermons* 1, 147.27, 235.20); s'han de considerar castellanismes de parlar fronterer, veg. DCEC (ALREDEDOR).

Derrenclir, V. delictè Derreputació, V. reputar 40 (PODAR) *Derretir*, castellanisme, V. DCEC *Derribar*, cast., V. DCEC *Derrobar, V. roba Derroc, -oca, derrocador, derrocament, derrocar, V. roca Derrompre, derrot, derrota, derrotar, derroter, derrotisme, V. rompre Derruir, V. ruïna.*

DERVIX, 'espècie de monjo mahometà', pres, per conducte del fr. *derviche*, del persa *dārvīš* 'pobre', 'frare que ha fet vot de pobresa'. □ 1.^a doc.: 1868 (*SLit Costa, dervis*, variant acastellanada).

DES, prep. no usada més que en les combinacions *des de* i *des que*, provinent de l'apariament de les preposicions llatines DE + EX 'de dins estant de'. □ 1.^a doc.: orígens.

En la llengua més antiga ja s'usava *des*, però in- 50 comparablement menys que en els segles posteriors, de resultes del fet que llavors la preposició *de* conservava una amplitud d'ús, que després es restringí molt, i que feia que, en la major part dels casos, en 60

lloc del *des* posterior, es digués *de*: «*d'aquí* anamos-en a Oscala», en la *Cròn.* de Jaume I (Ag., 259), on escauria *des d'aquí*; «ara, d'uy més, bastar deuria ço que havem mostrat de la falsa --- beneüyança» 5 (*Boeci*, 136) on després s'hauria dit *des d'ara* o *des d'avui*. És segur, però, que ja s'usava *des* en altres ocasions de llenguatge, no rarament; en tenim exemples en frases en baix llatí de Catalunya, que deixen veure palesament una trama catalana sota la disfressa o ordit llatinitzant, com «*vindimus casa --- ut de ex presentie die et tempore --- firmam abeas potestatem*», de la qual donen testimonis Bast.-Bass. (862), quasi iguals tots, en quatre pergamins originals dels anys 908, 918, 959; també una dotzena d'altres, de 914 a 941 on fa el paper d'introduir la causa («*nobis advenit de aprisione vel de ex comparacione*»).

En canvi *des* de bon principi apareix la locució prepositiva *des que* en ús abundant que podem exemplificar molt, i sense recerca, des del S. XIV: «a ell, lo qual *des que* fuy amich, li foren tots mos secrets palesos», *Corbatxo* (BDLC xvii, 26.33); «*Mil quatre-cens / vint-set complits / anys són finits / --- / des que* naxqué / lo pagador / ---», JRoig (*Spill*, 10519); «*des que* de mi-s partí, no sé qué són bons dies ni, menys, bones nits», JoMartorell (Ag. 1, 55); «*infant <és> desque* naix fins a 7 anys o fins als 4», OPou (*TbPu.*, 244); i així apareix també des dels més antics i bons escr. Renaix.: «oh hermosura del cel. / *Des que* us he vista no trobo res hermós», Verdguer; «per sa força, per son garbo --- i més que tot, per sa poca vergonya, era el gall de la Garrotxa, majorment *des que* en l'aplec de Costoja havia batut an en Polion, el gall francès», MVayreda (*Puny.* 1, 67).¹

En llatí vulgar i en romànic arcaic vestit de baix 35 llatí es troba ja documentada la combinació DE EX (estranya al llatí clàssic), en particular amb valor partitiu o, per dir-ho així, ambiental, 'd'entre, traient-ho d'entre': *invenit unum de ex conservis suis*, en els Evangelis Pal. (36.2, ALLG v, 366), també algun cop amb l'ús temporal (veg. indicació bibliogràfica en Bast.-Bass.), usat amb peculiar freqüència en el baix llatí lusità: testimonis des del S. IX.² En l'ús arcaic català es digué *des* com a preposició lliure, seguida directament del complement nominal, però aquesta 45 construcció quedà aviat relegada a l'ús en vers.

Persistí en qualitat d'arcaisme o llicència poètica, fins a certs escr. Renaix., començant pel primer de tots: «Adéu, tu, vell Montseny, que *dés* ton alt Palau / --- voltat de boira e neu, / mires per un forat la Tomba del Jueu / e, al mig del mar immens, la mallorquina nau», Aribau (*Oda* v, amb l'accent escrit i després esborrat, en l'autògraf); «bé prou, *des* la vall fonda ---», Costa i Llobera (*L'Agre de la Terra*, 77). Però aviat, com a conseqüència de l'ús concurrent de *des* i *de* 55 amb els mateixos valors (que hem comentat al principi) nasqué una construcció cumulativa *des de*, que ràpidament preponderà, i que trobem ja usada amb la mateixa plenitud que en la llengua moderna, des del S. XVII: «comensant *des de* la pujada que va a 60 la Torra Cerdana fins a ---» en un doc. cerdà de 1672